

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

ÚJ FOLYAM 9. (45.) ÉVFOLYAM 1999. 3. SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: Hegedűs Péter **FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES:** Kovács Katalin **SZERKESZTŐK:** Kovács Katalin (Tanulmányok, Kitekintés, Könyvszemle), Feimer Ágnes és Novák István (Külföldi folyóirat-figyelő)

Tanácsadó testület: dr. Bényei Miklós, Bobokné dr. Belányi Beáta, Haraszi Pálné, dr. Katsányi Sándor, Moldován István, dr. Pálvölgyi Mihály, Rácz Ágnes, Rády Ferenc, Sándori Zsuzsanna * **Borítóterv:** Gerő Éva * **Műszaki szerkesztő:** Posta Éva * **Szerkesztőség:** OSZK-KMK Budapest, Budavári Palota F. épület * **Telefon:** 224-3795, 224-3796 * **Telefax:** 224-3795 * **E-mail:** kovacs@oszk.hu, feimer@oszk.hu, novak@oszk.hu * **Megjelenik:** Negyedévenként. Ára: 500,- Ft + ÁFA és postaköltség. Éves előfizetési díj: 2000,-Ft + ÁFA és postaköltség. Számonként is megrendelhető. * Külföldi előfizetési ára: 60EUR. * Terjeszti az OSZK-KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtár. Előfizethető a szerkesztőség címén * Kiadja: az Országos Széchényi Könyvtár. Felelős kiadó: Monok István. Készítette: ETO-PRINT Nyomdaipari Kft. Felelős vezető: Balogh Mihály ügyvezető igazgató. HU ISSN 0023-3773 INDEX 26408

Lapunkat az alábbi referáló lapok dokumentálják:

DOBI Dokumentationsdienst Bibliothekswesen
HLISA (Hungarian Library and Information Science Abstracts)
Library Literature
LISA (Library and Information Science Abstracts)
Przegląd Biblioteczny
PASCAL Sciences de l'information documentation

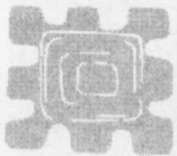
Köszönetet mondunk a Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakkollégiumának a folyóiratnak adott támogatásért.

A lapban olvasható írások a szerzők véleményét tükrözik; nem mindig azonosak a szerkesztőség álláspontjával.
A szerkesztőség nem őrzi meg és nem küldi vissza a kéziratokat.

TARTALOM

Monok István: Pályázat az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatói munkakörére	489
Poprády Géza: Szakmai program az Országos Széchényi Könyvtár vezetésére .	498
Sonnevend Péter: Szakmai program az Országos Széchényi Könyvtár vezetésére (1999 - 2004)	509
Monok István: Hagyományörzés és modern szolgáltatás.	524
Boda István - Gomba Szabolcsné: Gondolatok a könyvtári menedzsment és a minőség- menedzsment oktatásáról	527
Gellér Ferencné: Hagyományos eszközök és új lehetőségek a közművelődési könyvtárak tájékoztatásában.	541
Nagy Attila - Molnár Márta: Talpmasszázs, befektetési alapok meg a Bánk bán. <i>A könyvtári kérdések változó arca</i>	546
M. Fülöp Géza: <i>Habent sua fata... Az olvasás jövője</i>	553
Retrospektív katalóguskonverzió néhány nagykönyvtár gyakorlatában	
Gomba Szabolcsné: A retrospektív konverzió	558
Bánhegyi Gyuláné: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	567
Demén Ilona: Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár.	570
Körmendy Edit: Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtár és Tájékoztatási Központ.	571
Gáspárné Monostori Judit: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára . . .	572
Szinainé László Zsuzsa: Országgyűlési Könyvtár.	574
Szönyi Éva: A Budapesti Közgazdaság- tudományi Egyetem Központi Könyvtára.	577

Borostyáni Gézáne: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum	580
Lőrincz Ferenc - Pataki Zoltán: Együttműködési kísérlet közös retrospektív katalóguskonverzióra a mezőgazdaság területén	582
Komlósi József: Retrospektív feldolgozás a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárban	584
Bátonyi Viola: Retrospektív konverzió vállalkezési formában	586
Tiszavári Ferencné: Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára	590

KITEKINTÉS

Zibritová, Gabriela: Történeti állományok és könyvtárak transzfere Szlovákia mai területéről (<i>Töm: Futala Tibor</i>)	593
Vishwanathan, T.: A „hálózatossult” társadalom víziója és műszaki lehetőségei (<i>Töm.: Mohor Jenő</i>).	596
Villani, Maria Grazia: Könyvtárak Peruban. (<i>Egy olasz könyvtáros tanulmányúti tapasztalatai</i>) (<i>Töm.: Mohor Jenő</i>)	602
Debreczeni Zsuzsa: A vállalati szakkönyvtárosok szerepváltozása - a nemzetközi tapasztalatok.	604

VÁLOGATÁS AZ OSZK ÚJ SZERZEMÉNYEIBŐL.	608
---	-----

CD-ROM BEMUTATÓ

Vannak változások. Újra a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár irodalmi adatbázisáról (<i>Ism.: Murányi Péter</i>).	617
---	-----

KÖNYVSZEMLE

Ezredvégi kézikönyv jövendő kutatóknak (a zsenik kivételével). <i>Kutatás és közlés a természettudományokban.</i> (<i>Ism.: Szabó G. Tibor</i>).	625
Cikkgyűjtemény a változásokról és kezelésükről a felsőoktatási könyvtárakban <i>Managing change in academic libraries.</i> Ed. Joseph J. Branin (<i>Ism.: Mohor Jenő</i>)	630

KÜLFÖLDI FOLYÓIRAT-FIGYELŐ

Könyvtár- és információtudomány	633
Könyvtár- és tájékoztatásügy.	635
Könyvtárak és tájékoztatási rendszerek	650
Munkafolyamatok és szolgáltatások	661
Tájékoztatási rendszerek	684
Vezetés, irányítás	690
Felhasználók és használat	692
Információ-előállítás, megjelenítés és terjesztés	700
Könyvtárgépesítés, könyvtáráépület	707

VÁLOGATÁS A KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR ÚJ BESZERZÉSEIBŐL	713
---	-----

A számot szerkesztette: Kovács Katalin,
Novák István

E számunk szerzői, közreműködői:

BÁNHEGYI Gyuláné (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), BÁTONYI Viola (az Európai Unió Nagykövetsége, Bp.), BODA István (Kossuth Lajos Tudományegyetem Matematikai és Informatikai Intézet, Debrecen), BOROSTYÁNI Gézáné (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Bp.), DEBRECZENI Zsuzsanna (Magyar Nemzeti Bank, Bp.), DEMÉN Ilona (Országos Műszaki Könyvtár és Információs Központ, Bp.), FAZOKAS Eszter (OSZK-KMK), FUTALA Tibor (az OMK ny. vezetője), FÜLÖP Géza, M. (író, Marosvásárhely), GÁSPÁRNÉ MONOSTORI Judit (Magyar Tudományos Akadémia Központi Könyvtára), GELLÉR Ferencné (Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár, Debrecen), GOMBA Szabolcsné (Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtár, Fordító iroda, Debrecen), HEGYKÖZI Ilona (OSZK_KMK), KATSÁNYI Sándor (A FSZEK ny. főosztályvezetője), KOMLÓSI József (Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, Székesfehérvár), KÖRMENDY Edit (Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtár és Tájékoztatási Központ), LŐRINCZ Ferenc (Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ), MOHOR Jenő (az ELTE Központi Könyvtár ny. igazgató-helyettese, Bp.), MOLNÁR Márta (OSZK-KMK), MONOK István (OSZK), MURÁNYI Péter (Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Könyvtár-Informatikai Tanszék, Szombathely), NAGY Attila (OSZK-KMK), NAGY Lajos, Sz. (OSZK-KMK), NAGYPÁL László (OSZK-KMK), PATAKI Zoltán (Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ, Bp.), POPRÁDY Géza (OSZK), SONNEVEND Péter (Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Könyvtári Tanszék, Kaposvár), SZABÓ G. Tibor (Pénzügyi és Számviteli Főiskola Zalaegerszegi Intézete, Zalaegerszeg), SZINAINÉ László Zsuzsanna (Országgyűlési Könyvtár), SZÓNYI Éva (Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Központi Könyvtár).

Pályázat az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatói munkakörére

Monok István

Preambulum

Az Országos Széchényi Könyvtár, hasonlóan más hazai nagyobb könyvtárakhoz, számos megoldandó gonddal küzd. Ezeknek csak egy része anyagi természetű. Pályázatom bevezető részében általánosságban szeretném jelezni, hogy a könyvtárakat terhelő problémák jelentős része – véleményem szerint – abból adódik, hogy a könyvtáros szakma a vele szemben támasztott megváltozott igényekre nem tudott adekvát választ adni. Egy időben kell megoldania ugyanis

- (1) az információs technológiák változásából adódó feladatokat, amelyek a könyvtári gyakorlati munkát teljességében megváltoztatták,
- (2) a könyvtártudomány belső fejlődése során megfogalmazott elméleti tételek sugalmazta gyakorlati megoldások és a szakmai valóság ellentmondásainak feloldását, és

1999 tavaszán lejárt az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójának öt éves megbízatása. A következő ciklus főigazgatói állásának betöltésére a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma pályázatot írt ki. A kiírásra három szakmai tervezet született, a pályázatok írói Poprády Géza, a nemzeti könyvtár korábbi főigazgatója, Sonnevend Péter, a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Központi Könyvtárának munkatársa, valamint Monok István, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola könyvtári tanszékének vezetője voltak. A szakértői bizottság ajánlása nyomán a kulturális miniszter Monok István pályázatát fogadta el, s 1999. június 1-jei hatállyal kinevezte őt az OSZK főigazgatójává. 1994-ben a Könyvtári Figyelő közreadta a nyertes főigazgatói pályázatot, s most is ezt a gyakorlatot követjük, azzal a jelentős kiegészítéssel, hogy Monok István javaslatára, közöljük a másik két pályázat szövegét is. (A szerk.)

(3) a történetileg hagyománnyá vált könyvtári tudományos munka és a könyvtárak szolgáltató információs központokká válásának intézményeken belüli feszültségének enyhítését.

A tudományos könyvtáraknak tehát meg kell találniuk a három kérdéskörre adott válaszok egyensúlyát úgy, hogy szakember gárdájuk ne érezhesse magát a tudományos kutatás egyszerű kiszolgálójának, hanem a tudományos munka olyan résztvevőjének, aki magával a támogatásával is részt tud vállalni a tudományos feladatok megoldásában. A nemzeti könyvtár számára kiemelten is fontos, hogy – a hagyományoknak megfelelően – tudományos műhelyként is számon lehessen tartani, de úgy, hogy ezt a képet az 1997. évi CXL. törvényben

(főként az 53. és 61. paragrafusban) megfogalmazott feladatainak teljesítésével és a könyvtáros szakmán belüli legújabb tudományos fejlesztésekben való részvétellel alakítsa ki. Megítélésem szerint, ahogy egyetlen nagyobb könyvtár, úgy az Országos Széchényi Könyvtár számára sem létezik tehát a választási lehetőség a fentiekben jelölt három problémakörben. Ahhoz, hogy eredményesen működjen, ezen feladatok megoldásában párhuzamosan kell előre lépnie.

Az intézmény vezetésére vonatkozó elképzeléseim

A nemzeti könyvtár nagy hajó. Fordulásához idő kell, egy-egy döntés, amelynek megvalósításán már dolgoznak, hosszú időre meghatározhatja azt a mozgásteret, amely egy új vezetői koncepció megvalósításához kezdetben adott. Hangsúlyozom tehát azt, hogy bármilyen változtatás – a feladatok megoldásának koncepciója, strukturális, a vállalkozói tevékenységre, vagy az együttműködés irányaira vonatkozóan – csak azoknak a dokumentumoknak a megismerése után lehetséges, amelyeket a könyvtár vezetése az elmúlt években elkészített, s amelyek létéről a könyvtári szakirodalomból, illetve szóbeli információk alapján tudni lehet.

Vezetői munkám tervezett hangsúlyos területei:

- ☞ A belső információáramoltatás hatékonnyá tétele, a döntéshozatali rend és a könyvtár stratégiai céljainak minden dolgozóval való megismeretése.
- ☞ Az informatikai eszközök használata terén a mentalitás változás megalapozása.
- ☞ A Szervezeti és Működési Szabályzat újragondolása, és ezzel a szervezeti széttagoltság csökkentése.

☞ Az egyes könyvtári feladatok és az ezzel kapcsolatos tudományos kutatói tevékenység egységének megteremtése.

☞ A nemzeti könyvtár más könyvtárakkal és a tudományos intézményrendszer tagjaival való kapcsolatrendszerének aktívabbá és hatékonyabbá tétele.

☞ A központi bibliográfiai szolgáltatásokat nyújtó szervezeti egységek és az azokat felhasználó szakmák irányító testületei párbeszédének megteremtése (a Magyar Nemzeti Bibliográfia és a humán szakmai bibliográfiák viszonya, hungarika információk).

☞ A tudományos kutatásnak a saját állomány feltárása felé való irányítása (ez a tevékenység nem érintené a Könyvtári Intézet önálló tudományos tervét).

☞ A hazai könyvtárakkal és a Magyar Tudományos Akadémiának a nemzeti könyvtár használatában leginkább érintett intézeteivel való kapcsolatok aktívabbá tétele.

☞ A nemzetközi együttműködés lényeges kibővítése.

☞ Az egységes nemzeti könyvtári tudat megteremtése a főosztályi, osztályi szolidaritás helyett és ennek érdekében valamennyi munkatárs karrierjének nyomon követése.

Az egyik legfontosabb lépés egy hatékonyan működő **belső információs hálózat** kialakítása. Ennek technikai feltételei nagyobb részt adottak, de a közeli évek folyamán el kell érni azt, hogy valamennyi könyvtárosi munkakörben alkalmazott személy, illetve az adminisztráció tagjai számítógépes munkaállomáshoz jussanak. A hatékony információ áramoltatásnak ez egyik alapvető feltétele. A

belső levelező lista kialakítása nem teszi természetesen szükségtelenné az országos könyvtáros párbeszédben (KATALIST) való részvételt, sőt elvárnám valamennyi könyvtárostól, hogy ezen túl ismerje legalább annak a szakmának az információs rendjét, amelyet a könyvtár szak mellett elvégzett.

Ezzel párhuzamosan el kell érni azt, hogy az informatikai eszközök alkalmazása minden alkalmazott számára napi szükséglet (és kényszer) legyen. Nem megengedhető ugyanis az, hogy az információs bázis – saját állomány feltárása, bibliográfiák, kiállítások stb. – kialakítása hagyományos eszközökkel történjék, majd legyen egy szervezeti egység, amely gondoskodik – önmaga, vagy külső cégek segítségével – ezen információk elektronikus megjelenítésével és szolgáltatásukkal. Ennek a **mentalitásnak** a kialakítása terén tapasztalataim szerint van még lemaradása a nemzeti könyvtárnak, ezért is látom hangsúlyosan is szükségesnek a könyvtár információs koncepciójának újragondolását, és ennek a rendelkezésre álló informatikai rendszer adta lehetőségekkel való egyeztetését, illetve a rendszer technikai fejlesztését. Fontosnak tartom legalább egy főigazgatói periódusra az **informatikai főigazgató-helyettesi munkakör** kialakítását. Ugyanígy a legfontosabb feladatok közé tartozik a munkatársak rendszeres informatikai továbbképzésének házon belüli megszervezése.

Az informatikai fejlesztés a könyvtári munka egészét kell, hogy érintse (a beszerzés tervezésétől az állomány védelméig). A már megvásárolt és néhány modullal működő rendszer adott. **A leglényegesebb az integrált könyvtári szoftver integrált használata.** Fel kell tehát gyorsítani az egyes szervezeti egységeken létező különféle adatbázisok egyesítését. (Ezért is fontos, hogy ezt a munkát főigazgató-helyettesi rangú könyvtáros informatikus szakember irányítsa!) Ehhez az integrált szoftverhez kell igazítani a könyvtár egyéb, nem csupán a saját állományt bemutató, szolgáltató adatbázisai-

nak programjait is, hiszen azok is nagyjából a saját állományon alapulnak.

Az integrált könyvtári szoftver használata feltételezi valamennyi könyvtári tevékenység informatikai eszközökkel való folytatását. Határozott fejlesztéssel ennek technikai alapjait bővíteni szükséges még akkor is, ha a többi könyvtárral, illetve a tudományos intézményekkel való tényleges **együttműködés** nagy energiákat rejt magában. Elsődlegesen a Magyar Elektronikus Könyvtárral, az NIIF-el, a Neumann-házzal, illetve az olyan intézményekkel való együttműködésre gondolok, amelyek országos (történelmi értelemben véve országos) programokat intézményként irányítanak, és munkájuk célja elektronikus könyvtári adatbázisok létrehozása. *Az esetek túlnyomó többségében jól megfogalmazható és elhatárolható a megvalósításban a könyvtári, a könyvtári tudományos és a kutató intézményi tudományos feladat.*

Végül, utalok arra, hogy az európai (és a világméretű) könyvtári együttműködési – és támogatási! – projektek is feltételezik a működő informatikai rendszert (erről pályázatomban a nemzetközi együttműködésről írt részében részletesebben beszélek)

A megvásárolt program integrált használata a maga logikája mentén megteremti az egyes eddigiekben egymástól nem kis mértékben elkülönülten dolgozó egységek együttműködését, egymás munkájának megismerését – legalábbis nyomást gyakorol ebbe az irányba. **A Szervezeti és Működési Szabályzat újragondolása** tehát egy **folyamat**, amely – a törvényi előírásoknak megfelelően – részben az informatikai rendszer hatékonyabb munkába állítása mentén folyt majd, de vannak olyan elemei a mostani rendszernek, amelyek valószínűleg korábbi változtatást igényelnek. Ilyen például a gyarapító és a feldolgozó főosztály tagoltsága, de nem szeretnék a pályázatban már olyan tételeket említeni, amelyek prekonceptciónak tűnhetnek.

A Szervezeti és Működési Szabályzat újra írása és elfogadtatásának az alapja mindenesetre a nemzeti könyvtár munkájának jogi kereteket adó törvények és rendeletek értelmezése kell, hogy legyen. Magyarul: a nemzeti könyvtár küldetésnyilatkozatának a megírása, a könyvtáron belüli és kívüli elfogadtatása. Ha ugyanis nem tisztáztak a könyvtár feladatait, akkor tovább sodródik olyan gondok megoldásának irányába, amelyek nem egyeztethetők össze a törvényben előírt feladataival. Az utóbbi időben ugyanis – külső szemlélőként mindenesetre ez a véleményem alakult ki – az egyetemi könyvtári feladatok túl nagy terhet jelentenek az Országos Széchényi Könyvtárnak. Az olvasószolgálati munka tehát alapvetően ebbe az irányba tolódott, és ez nem feltétlenül van jól. A belső helyzet megismerése után ezzel a kérdéssel éppen a küldetésnyilatkozat megfogalmazása kapcsán felelősen foglalkozni kell.

Ugyanígy újra gondolnám a könyvtár tudományos tevékenységének menedzselését. Létre kell hozni egy olyan **állandó fórumot**, amelyben a **tudományos minősítést nyert könyvtárosok** véleményét rendszeresen megkérdezné a vezetés a tudományos terv kialakításáról, de valamennyi belső problémáról is. A könyvtárban folyó tudományos tevékenységet egy hatékonyan működő *pályázati iroda* kialakításával is segíteném, amelynek feladata a lehetőségek folyamatos nyomon követése és a pályázó-képes alkalmazottak felé közvetítése, illetve az intézményi szintű pályázatok összeállításának koordinálása. Fontosnak tartom külön hangsúlyozni, hogy a pályázatok tartalmát nem az adminisztrációnak kell meghatározni, s nem is a – bárha szakértő – vezetőknek. A pályázat végrehajtásában kulcsszerepet vállalókat kell aktívan bevonni már a tervezésbe is. Az egyéni pályázati aktivitást határozottan serkenténém, bizonyos esetekben megkövetelném. Ez az intézmény infrastrukturális fejlesztését is segítené.

Az említett fórumnak – és általában a minősített dolgozóknak – a könyvtár mostani Szervezeti és Működési Szabályzatában nem látom a szerepét. Meggyőződésem, hogy az egyik legnagyobb tartalék ennek az energiának a felszabadítása. Ehhez a mostani Tudományos Bizottság nem elégséges.

Személy szerint kell tehát valamennyiüket ösztönözni kutatói aktivitásra, utánpótlás nevelésére, és ezt a tevékenységet adminisztratív és informális eszközökkel támogatni kell. **Az egyes könyvtári feladatok és az ezzel kapcsolatos tudományos kutatói tevékenység egységének megteremtése** ugyanis biztosítja azt, hogy a tudományos ambíciókkal bíró kollégák önállósága megnőjön, hatásuk közvetlen környezetükre húzóerőként működ-jék. A könyvtár tudományos teljesítménye pedig nem egyszerűen a különféle tudományos műhelyekhez kötődő dolgozók tevékenységének **utólagos adminisztrálása**, jelentésbe foglalása, hanem ténylegesen a **könyvtárnak, mint intézménynek a tudományos teljesítménye** lehet. A könyvtár szempontjából szerencsésebb, ha azokkal az intézményekkel, amelyekkel az egyes dolgozóknak külön-külön aktív munka kapcsolata van, intézményi szintű együttműködést is kialakít.

Az egyik leginkább elfogadott és megkívánt, ugyanakkor tudományosnak minősített tevékenység a **szakmai bibliográfiák összeállítása**, illetve az első interpretációk, elemzések megírása. A nemzeti könyvtár egyik alapvető, törvényben előírt feladata a központi bibliográfiai szolgáltatások megteremtése. Ennek a hallatlanul nagy adatbázisnak a kihasználtsága – a történet, irodalomtörténet, de általában a humán szakmák művelői körében – elenyésző. Azért az, mert a bibliográfiák összeállításának szempontjait a nemzetközi könyvtáros-, illetve könyvtártudományi közösség határozta meg. Hiányzik azonban a párbeszéd a szolgáltató egységek és az azokat felhasználó szakmák irányító testületei között. Meggyőződésem, hogy a nemzeti

könyvtár feladata a humán **szakmai bibliográfiák összeállításának koordinálása, a munkák egységesítése**. Ez ismét egy olyan terület, ahol a megyei, egyetemi és országos hatáskörű könyvtárak, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia intézeteinek szorosabb **együtműködését** kell kialakítani. Ez a feladat a nemzeti könyvtár számára megtisztelő, munkájának külső megítélését nagyban javító lehet.

Nem arról lenne szó, hogy felborítanám a Magyar Nemzeti Bibliográfia összeállításának rendjét, hanem arról, hogy az összegyűlt dokumentum anyagot *több szempont szerint elrendezve*, egymással párhuzamosan jelenítenénk meg. A folyóiratok repertórium adataiból a mostani formájában nem eléggé kihasznált, ugyanakkor valamennyi nagyobb könyvtár, általában a humán szakma óriási és felesleges – sokszor ráadásul eredménytelen – munkát fordít ugyanezen adatok feltárására, rögzítésére és rendszerezésére.

A hazai könyvtárakkal és a Magyar Tudományos Akadémiának a nemzeti könyvtár használatában leginkább érintett intézeteivel való kapcsolatok aktívabbá tétele azonban nem merülhet ki a bibliográfiai szolgáltatásokban.

Valamennyi országban a nemzeti könyvtár feladata a retrospektív nemzeti bibliográfiák összeállítása, amelyek minden esetben nagyon elmélyült munkát, tudományos felkészültséget feltételeznek. A munka alapja mindenütt a könyvtár saját állománya. Az Országos Széchényi Könyvtár ebből a nézőpontból ráadásul több nemzet számára is nemzeti könyvtárnak tekinthető. A Kárpát-medencei könyvtárak történetét őrzi ez a gyűjtemény, amely történetet szisztematikusan, módszeresen csak ennek a gyűjteménynek a megismerése után lehet megírni. *A munkák nem korlátozódhatnak az 1801 előtti időkre!*

A tudományos kutatásnak a saját állomány feltárása felé való irányítása tehát a magyarországi könyves kultúra történetének kutatásának a

központba állítását is jelenti. Talán nem tűnik egy pályázati dokumentumban túlzottan patetikusnak, de azt hiszem, hogy az Európai Közösségbe tartó Magyarország nem csupán akkor lesz eurokonform, ha mindenben hasonló tud lenni az Európai Közösség államaihoz, hanem akkor is, ha saját múltját is meg tudja mutatni. Sőt ennél többet: az európai nemzetek kíváncsiak arra, hogy saját nemzeti kultúrájuk miként hatott a nyugati kereszténység peremén a történelem különböző periódusai-ban. Ennek a recepciótörténetnek az alapját a nemzeti könyvtár állományának a feltárása, bemutatása adja majd.

Látványosságában is vonzó, de elsődlegesen szakmai szempontból szükséges egy **Virtuális Nemzeti Könyvtár** megteremtése. Az Országos Széchényi Könyvtárnak e téren jogi értelemben is jogosítványai vannak, ugyanakkor egy ilyen könyvtár megteremtésére e könyvtáron kívül történetek lépések. A feladat hatalmas, a virtuális könyvtár pedig azért is virtuális, mert nincsen egy helyen. A nemzeti könyvtárnak meg kell találni azt a módot, ahogy a már létező valamennyi ilyen kezdeményezéssel együtt tud működni. *A feladatok elosztásáról és nem központosításról lehet tehát szó*. A nemzeti internet vagyonszerű megőrzendő dokumentum, és a megőrzésről (állományvédelem) a nemzeti könyvtárnak is gondoskodnia kell. Túl azon a magától értetődő tényen, hogy az együtműködés egyben a gazdasági hatékonyság egyik biztosítéka is lehet ezen a területen, a nemzeti könyvtárnak ki kell dolgoznia koncepcióját e nemzeti vagyonszerű kezelésére, illetve a Magyarországon kívüli megjelentetésére. A napjainkban oly sokszor emlegetett magyarsággép kialakításához ezzel a médiummal egyre nagyobb hatékonysággal lehet hozzájárulni, és e munkában a nemzeti könyvtáraknak mindenütt felelős szerep jut.

Első lépésként – kapcsolódva több hazai projekthez – létre kell hozni a *Régi Magyarországi Nyomtatványok virtuális könyvtárát*. Az állományvédel-

mi szempontokon túlmenően egy ilyen könyvtári adatbázissal azokhoz a nemzetközi projektekhez is csatlakozni tudnánk, amelyek az 1700 előtti könyvállományt egységes szempontok szerint szeretnék feltárni, illetve bemutatni. Az Országos Széchényi Könyvtár hosszú évtizedek óta dolgozik ennek a – nemzetközileg is egyedülálló tartalmú – bibliográfiának az összeállításán, nem szabadna hagyni, hogy a modern eszközökkel való megjelenítését válalkozásban valamelyik (és bármelyik) magán társaság végezze el.

Ugyanígy kiemelhető *a magyar vonatkozású kéziratok egységes nyilvántartásának* szükségessége, amely a kézírattár mellett a hungarika dokumentációnak is feladatokat jelent. Sok ember sok évi munkája hozzáférhetetlen cédula-nyilvántartásokban hever, az egységes informatikai eszközökkel való nyilvántartást pedig két magánember lelkesen megtervezte.

Szinte valamennyi könyvtári osztály munkaköréből említhetnénk hasonló példákat. A munkák jelentős részét a könyvtár már elvégezte, az eredmények modern eszközökkel történő megjelenítése késik, vagy nem is tervezik. Ugyanakkor azok a tudományos intézmények, amelyek a feltárt anyag segítségével léphetnének előre saját kutatási céljaik megvalósításában, várnak erre a megjelenítésre, vagy elkezdik maguk ezt az utóbbi munkát. Csakhogy ebben az esetben a nemzeti könyvtár szakember gárdája valóban csupán kiszolgáló, adatszolgáltató marad, és nem válik partnerré.

A nemzetközi együttműködés lényeges kibővítése azért sürgős teendő, mert az eddigiekből következően összetett feladat. Együtt kell működni azért, hogy az európai könyvtári fejlesztésekben részt kapjunk, és együtt kell működni azért, mert a múltunk közös több Kárpát-medencei néppel, Közép-Európával, a germán és olasz kultúrterülettel, illetve a nyugati keresztény világgal.

A G7 csoport államai – a Hetek – 1995-ben, előbb a brüsszeli miniszterelnöki, majd a Halifaxban ren-

dezett államelnöki találkozón elfogadták egy digitális Bibliotheca Universalis létrehozásának tervét. A végrehajtás szakmai felügyeletét a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége (IFLA) látja el. Az Európa Tanács telekommunikációval, az információs technológiákkal foglalkozó hivatala (Direction générale XIII) 1991 decemberében kezdte el kidolgozni azokat a programokat, amelyekhez az Európai Nemzeti Könyvtárak Konferenciája (CENL) is csatlakozott. Ezekhez a programokhoz is csak aktív nemzetközi jelenléttel lehet bekapcsolódni: CoBRA (Computerized Bibliographic Record Actions) és ezen belül: EDIL (Electronic Document Interchange between Libraries), MORE (Marc Optical Recognition), ELISE (Electronic Library Image Service for Europe), EBP (European Books in Print). Ezekhez a programokhoz az Országos Széchényi Könyvtár csak akkor tud kapcsolódni, ha van mivel ezt megtenni. Elsődleges a saját állomány feltárása és elektronikus megjelenítése, amellyel párhuzamosan el kell indítani azokat a párhuzamos feldolgozásokat, amelyek az egyes fejlett országokban folynak. Ezen munkák alapja is törvényszerűen a saját állomány, amelyet már nemcsak katalógus szinten kell feldolgozni (teljes szövegű megjelenítések, képi feldolgozottság stb.), de a nemzeti könyvtár ezen túlmenően is kell, hogy fel tudja ajánlani a magyar, illetve a Kárpát-medence vonatkozású történeti, illetve a legtágabb értelemben vett művelődéstörténeti hazai kutatások támogatására – részben azok eredményeit felhasználva – kialakított adatbázisait.

Nem kevésbé fontos a nemzetközi együttműködés aktivitása a retrospektív feltárás és a nemzeti könyvtári alapfunkciók ellátása terén. Elhatározott szándékom – nyertes pályázat esetén – egy *állandó fórum* összehívása Szlovákia, Ausztria, Horvátország, Románia, Szerbia és Ukrajna illetékes nagyobb könyvtárainak vezetőiből (amelyet meghívottként kiegészítene néhány cseh, lengyel, olasz és német könyvtár vezetője is), azzal a céllal, hogy a

könyvtörténeti kutatásokat és a retrospektív bibliográfiai munkákat összehangoljuk.

A nemzeti könyvtár nem spórolhat azon, hogy tagja legyen nemzetközi könyvtáros-, és könyvtártörténeti szakmai szervezeteknek (csak példaként: Gutenberg Gesellschaft, Gesellschaft für Buchforschung in Österreich stb.). A intézményi tagság rangot jelent, kapcsolatokat és a munkatársaknak bemutatkozási lehetőséget, nemzetközi ismertséget, és ennek fényében hazai elismertséget is. Ezen túlmenően számos területen kezdeményezőként is felléphetnénk, tekintve azt az előnyt, amelyet a magyar tudományosság, illetve a könyvtáros társadalom a többi Kárpát-medencebeli országhoz képest magáénak tudhat a nemzetközi porondon.

Ha sikerül a nemzeti könyvtár vezetőségének meggyőznie a tudományos céljaik megvalósításában a könyvtárra utalt hazai tudományos műhelyeket arról, hogy képes az előzetes konzultációk alapján kialakított közös munkaterületeken a számára javasolt munkákat elvégezni, ennek az együttműködésnek a motorjává válni, akkor a könyvtár könyvtáros szakmai és tudományos szakmai megítéltségében kedvező fordulat állhat be. Ez a siker lehet alapja az egységes nemzeti könyvtári tudat megteremtésének, nevezetesen annak, hogy a dolgozók érezzék munkájuk fontosságát és tudják annak helyét egy munkamegosztásban.

Minden elképzelésemben a nemzeti könyvtár mostani dolgozóira támaszkodnék. Nem csupán a tudományos minősítettséget elértekre gondolok, hiszen a könyvtári munkában a belső feladatok megoldásában a szakmai tapasztalatnak legalább olyan nagy szerepe van, mint a tudományos felkészültségnek. A munkatársak egyéni ambícióinak megismerése, támogatása, az utánpótlás nevelésének szervezetté tétele, az egyéni ambíciók mentén keletkezett eredmények számontartása és megbecsülése, az egyes kollégák szakmai útjának nyomon követése nem lehetetlen feladat még egy nagy könyvtárban sem.

Azt gondolom, hogy a vezetői feladatok ellátásában akkor lehetnék sikeres, ha egy vezetői periódus után már mutatkoznának arra utaló jelek, hogy a könyvtár dolgozói tudják: ők az Országos Széchényi Könyvtár dolgozói, és nem pedig csak alkalmazottak annak valamely szervezeti egységében.

Az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatói beosztásának betöltésére vonatkozó elképzelések leírása*

- ☞ Első lépésként szeretném összehívni a könyvtár valamennyi alkalmazottját, hogy *bemutatkozhassak*. Szeretném ezzel párhuzamosan a pályázati szöveghez hasonlóan *elképzeléseim leírását* az OSzK Híradóban *közreadni*.
- ☞ Minden szervezeti egységet végig szándékozom *látogatni*, hogy a helyszínen is benyomásokat szerezhessenek a munkakörülményekről, illetve az emberekről, akikkel együtt akarok dolgozni.
- ☞ *A vezetői értekezletek rendjének szabályozását* a Szervezeti Működési Szabályzat kialakításának folyamatában fejezném be, de az értekezleteket kezdetben mindenképpen sűrűre tervezem, azután feltehetően elég a kéthetenkénti rögzített időközökben való találkozás. Az *ügyviteli rend*, az iratkezelési szabályok, információáramlás útjának megismerése alapvető fontosságú, ha ez hiányosan szabályozott, akkor a vonatkozó szabályok gyors rögzítése elsődleges fontosságú feladat.

* Pályázatomat igyekeztem már a teendők súlyát jelző sorrendben összeállítani. A főigazgatói beosztás betöltésére vonatkozó néhány pontban ezt a sorrendet követem, s részben kiegészíttem, de ez a néhány oldal az előzőnek a tartalmi kivonata.

- ☞ A *gazdálkodási* szabályok, az intézmény anyagi állapotának *megismerése* az első feladatok közé tartozik.
- ☞ A vezetői értekezleteken elhangzottak *nyilvánosságát* biztosítani kívánom. Elsődlegesen az azonnal kialakítandó *belső levelező rendszerrel*. Ilyen már számos hazai gyűjteményben is létezik, mintegy elektronikus faliújság, amelyre **bármely alkalmazott** kitűzheti (leírhatja) véleményét, javaslatait. Ezeket a javaslatokat így valóban meg lehet vitatni.

A vezetői értekezleteken elhangzottak irányadóak lehetnek a fenntartó számára is. Nem ismerem a Minisztériummal való kapcsolattartás formális rendjét, de számomra megnyugtató lenne, ha lennének olyan fórumai a könyvtáros szakmának a fenntartó irányításával, ahol rendszeres, közvetlen kapcsolattartás válna lehetővé.

- ☞ *Az informatikai eszközök használata* terén nem lehet elég gyorsan és határozottan fellépni. Ebben a fenntartó segítségét is fogom kérni. Számomra szomorú, hogy a nemzeti könyvtár munkaszobáiban járva, számos helyen nem látom a számítógépet. Nem kell azonnal a legmodernebb: levelezni lehet a hálózatba kötött régi gépeken is, de azt is tudni kell, hogy a mostani hardver kínálat – azt mondják a szakemberek – 8-10 évig alkalmas lesz a modern szoftver kiszolgálására (érdemes tehát gyorsan fejleszteni). Sürgős feladat a gépek használatának evidencia szintre emelése!
- ☞ A 2000. év eseménysorozatában való nemzeti könyvtári részvétel terveinek megismerése, ahol még lehet azok módosítása, illetőleg elsődlegesen kiegészítése.

- ☞ *A Könyvtári Intézettel való aktív együttműködés* első lépéseként azoknak a pontoknak a meghatározása, ahol a nemzeti könyvtár vezetősége az intézet munkatársaitól előkészítő munkát kíván (küldetésnyilatkozat, utánpótlás nevelésének irányai, különféle felmérések készítése stb.).
- ☞ *A központi szolgáltatások* rendjének áttekintése, hasznátságukkal kapcsolatban felmérések készítése, illetőleg a nem könyvtáros, de a szolgáltatásokat használó szakmák véleményének kikérése ezekről a szolgáltatásokról. Általában a szolgáltatások „belterjes-könyvtárosi” jellegének a felhasználó irányában való oldása.
- ☞ A könyvtáros szakmai szervezetek és a hazai könyvtárak vezetői értekezletein való *személyes jelenlét, bemutatkozás*, ahol igénylik, a testületek munkájában való részvétel fontos vezetői feladat lenne számomra. Távolilag hasznosnak ítélem, ha létrejönne a különböző könyvtártípusok vezetői értekezleteinek képviselőiből álló tanács, amely évről-évre megfogalmazhatná konkrét elvárásait a nemzeti könyvtár szolgáltatásaival kapcsolatosan.
- ☞ A Magyar Tudományos Akadémia humán intézeteinek vezetőivel való *személyes találkozásra* rövid idő alatt sort kell keríteni, hogy a kialakítandó 2000. évi munkatervben már az együttműködés új elemei is bekerülhessenek. Ha ők is hasznosnak ítélik, akkor tervezhető egy külső véleményező tanács összehívása az MTA humán intézeteinek képviselőiből, amely a nemzeti könyvtárral való kapcsolattartást intézményesíti.
- ☞ *A könyvtár tudományos teljesítményének áttekintése*, a Központi Statisztikai Hivatalnak küldött éves jelentések alapján. Ezen kutatások könyvtá-

ron belüli megismertetése, új programok indításának animálása, a tudományos kutatásnak a saját állomány feltárása felé való irányítása. A pályázatban jelzett programok elindítása.

☉ A nemzetközi együttműködés kibővítésének jegyében a *Kárpát-medencei Fórum* összehívása, a nemzetközi szakmai társaságokkal a kapcsolatok felvétele, illetve a meglévő kapcsolatok ápolása.

A Nemzetközi Hungarológiai Központ 1999. augusztus 23-26-a között tartotta ezévi konferenciáját a TIT Zsombolyai úti épületében. Az OSZK Gyarapítási osztály külföldi csoportja válogatást készített a helyszínen lévő tárlókba a legfontosabb hungarológiai szakirodalomból. A hazai anyagot a Hungarológiai Központ adta, a külföldi megjelenésű kiadványok pedig az OSZK állományából kerültek ki. A kiállítás alapját a Hungarika dokumentációs osztály bibliográfiája adta meg. A kiállítandó dokumentumokat úgy válogatták össze, hogy érzékeltessék, milyen sok nyelven jelenik meg magyarsággutatással foglalkozó évkönyv, folyóirat, sorozat és monográfia.

Az első tárlóban a hungarológia oktatásában használható friss kiadású monográfiák kerültek. A második tárló az évkönyveket tartalmazta (*Ungarische Jahrbucher*, *Ural-Altäische Jahrbuch stb.*), a harmadik tárlóban a hungarológiai folyóiratok kaptak helyet. (*The Hungarian Quarterly*, *Fenno-Ugrica Suecana stb.*). A negyedik tárlóban olyan sorozatok egy-egy számát láthatták a résztvevők, mint a *Studia Uralica* vagy az Újvidéki Hungarológiai Intézet által kiadott nyelvészeti, irodalomtudományi, hungarológiai sorozatok tagjai.

A szervezők örömeire szolgált, hogy a kiállítás eredményeképpen az OSZK számos addig hiányzó dokumentummal gyarapodott.

(*Forrás: OSZK levelezési fórum. 1999. szept. 1. Kaibinger Károlyné*)